

Partitur – opstilling og notation

Et partitur udgøres af en samling af normalt alle et musikstykkets enkelte stemmer, opstillet oven over hinanden således, at den tidsakse, der er knyttet til partitursystemet, er fælles for alle enkeltssystemerne. Dette kommer til udtryk i fælles taktstreger og betyder, at taktslag (og underdelinger) på samme tid står over/under hinanden.

Stemmerne kan være såvel vokale som instrumentale.

Neden for er anført en række konventioner for opstilling af og notation i et nutidigt partitur. Det er tænkt som vejledning ved udarbejdelse af partiturer, og der kan i eksisterende partiturer forekomme variationer og afvigelser i forhold hertil.

1. Transponerende instrumenter i partituret

Notationen af det enkelte instrument afhænger af, om det er et transponerende, et oktaverende eller et ikke-transponerende instrument samt hvilken partiturtipe, der er tale om.

1.1 Instrumenter

1.1.1 Transponerende instrumenter

Nogle instrumenter (fleste blæseinstrumenter) er transponerende instrumenter: Pga. deres konstruktion – f.eks. blæseinstrumenter pga. rørets længde – svarer tonehøjden af de spillede toner ikke til notationen af disse! Spiller man således et C på en Bb-trompet, en A-klarinet og Horn i F, klinger der hhv. et Bb, et A og et F!

Transponeringsintervallet – intervallet fra den noterede tone til den klingende – varierer fra instrument til instrument, hyppigst nedadgående, om end opadgående findes.

Er transponeringsintervallet en oktav, vil man ikke opfatte instrumentet som egentligt transponerende, man kan i stedet med fordel kategorisere det som *oktaverende*.

1.1.2 Oktaverende instrumenter

De instrumenter, der noteres en (eller evt. flere) oktav(er) over eller under det sted de klinger, kan kategorisere som *oktaverende*. Et eksempel: En guitar noteres en oktav over hvor den klinger, dette gælder bl.a. også kontra- og elbas. Piccolofløjte noteres en oktav under det sted, den klinger.

1.1.3 Ikke-transponerende instrumenter

For ikke-transponerende instrumenter gælder, at der er fuld overensstemmelse mellem notation og klang.

1.2 Partituret

1.2.1 Transponeret partitur

I et transponeret partitur er stemmerne for de transponerende instrumenter transponerede, dvs. noteret i hht. transponeringen for instrumentet, så stemmen klinger korrekt.

- NB! De faste fortegn ændres i hht. transponeringen; således noteres et stykke i Adur for en A-klarinet i C-dur, dvs. uden faste fortegn i partituret.⁶⁵

Størsteparten af den forlagsudgivne partiturmusik er noteret i transponeret partitur.

⁶⁵ En undtagelse herfor er Horn, der noteres transponeret uden faste fortegn, uanset toneart.

1.2.2 C-partitur

I et C-partitur noteres alle stemmer i samme toneart, dvs. de transponerende instrumenterne noteres normalt utransponeret⁶⁶, hvorimod de oktaverende instrumenter noteres oktaveret, dvs. i hht. oktaveringen for det pågældende instrumentet, så stemmen klinger korrekt.

I et C-partitur er det lettere umiddelbart at danne sig et overblik over de forekommende samklange.

1.2.3 Utransponeret partitur

I et utransponeret er der fuld overensstemmelse mellem notation og klang; dette betyder bl.a., at alle stemmer noteres i samme toneart.⁶⁶

2. Layout

- De enkelte systemer i partituret forbindes i venstre side af en gennemgående lodret linie – derved etableres partitursystemet.
- Flere partitursystemer på samme side adskilles med to fede, parallelle streger.
- Instrumenterne/vokalisternes betegnelser angives på alle sider i partituret til venstre for systemerne, evt. i forkortet form efter det første partitursystem.
- Sektioner i orkestret kan markeres ved hjælp af en akkolade (dvs. klamme) i venstre side, ligesom man kan skabe overblik ved at lade taktstregerne være gennemgående for stemmer, som er beslægtede. I vokale stemmer bruges ikke gennemgående taktstreger, da de kommer i vejen for teksten.
- Undgå gennemgående linie og akkolader i højre side.
- Alle systemer forsynes med nøgle og evt. faste fortegn.
- Indsnit/formled markeres med dobbelt taktstreg og fortløbende øvecifre/bogstaver, placeret over partitursystemet; der gives ikke øveciffer/bogstav til starten.
- Takterne nummereres fortløbende, fx for hvert partitursystem - eller for hver takt; taktnummer placeres under nederste system i partituret. Der nummereres fortløbende og uden gentagelser.
- Evt. becifringer skrives over (og ikke i) det system, der hører til instrumentet, der skal spille becifringerne.⁶⁷

2.1 1. side

- På første side anføres titel, komponist, tekstforfatter og arrangør (hvis det er aktuelt).
- I det første partitursystem vises normalt alle stemmer, også de som har pause.
- Over begyndelsen af 1. takt angives tempoet (♩ = M.M. 100 el.lign.).
- Taktart skrives kun i 1. system samt evt. ved taktartsskift.
- Er der optakt i et (evt. nogle) instrument(er), noteres pause for de øvrige.

2.2 De følgende sider

På de følgende sider angives (udover nodeteksten, selvsagt):

- Sidetal

⁶⁶ Stemmer af transponerede instrumenter, der er noteret utransponeret i partituret, skal transponeres ved udskrivningen af den enkelte instrumentalstemme.

⁶⁷ Undertiden noteres becifringer endvidere over øverste system som en angivelse af den gældende becifring for alle stemmer.

2.3 Reducerede systemer

Det første partitursystem skal være fuldstændigt; de følgende partitursystemer kan være reduceret ved at udelade stemmer, der udelukkende har pauser.

Det anbefales, at vente med at udføre reduktionen til partituret er færdigt, i forb.m. renskift el, lign. – det er hensigtsmæssigt at have alle de tomme takter til sin rådighed under udarbejdelsen af partituret, hvis der skulle blive brug for en ekstra fordobling el.lign.

3. Rækkefølge af instrumenter

I partituret opstilles instrumenterne normalt svarende til opstillingen i symfoniorkestret; inden for den enkelte familie (fx strygerfamilien) står de lyse instrumenter øverst, de dybe nederst:

Fig. 169. Opstilling i symfoni- og harmoniorkester

Symfoniorkester	Harmoniorkester ⁶⁸
Træblæsere: Fløjte Obo Klarinet Fagot	Træblæsere: Piccolo Fløjte Obo Klarinet Fagot
Messingblæsere: Horn Trompet Trombone Tuba	Messingblæsere: Altsaxofon Tenorsaxofon Barytonsaxofon Kornet Trompet Horn Trombone Euphonium
Slagtøj - stemt - ustemt	Kontrabas Slagtøj Pauke Andet slagtøj
Øvrige instrumenter (fx celeste) Ikke strøgne strenginstrumenter: Guitar Klaver Harpe	
Vokal Strygere	

Mindre rokeringer kan forekomme, f.eks. kan en solist placeres øverst i partituret, en pianostemme med becifringer kan placeres nederst, men disse rokeringer bør for overskuelighedens skyld begrænses til et minimum.

⁶⁸ Efter McGrain, s.192

I mindre ensembler og i ensembler til musik til film og underholdning samt i rytmisk musik bliver mindre ændringer i forhold til ovenstående aktuelle:

Fig. 170. Opstilling i jazzensembler⁶⁹

Store Jazz-/kommercielle ensembler	Lille jazzensemble	Combo
Træblæsere: Sax 1-5 (incl. fordoblinger)	Blæsere: Saxer Messingblæsere	Trompet
Messingblæsere: Trompet Horn Trombone		Altsax Trombone Baritonsax
Rytmegruppe: Percussion	Rytmegruppe: Guitar Keyboard Bas Trommer	
Strygere		
Evt. Vokal placeres over enten strygere, over rytmegruppe eller øverst		

Fig. 171. Opstilling i pop/rockensembler, rytmegruppe samt vokalensembler⁷⁰

Pop/rockensemble	Rytmegruppe	Vokalensemble
Vokal Blæsere	Guitar Percussion Keyboard Bas Trommer	Solo vokal Sopran Alt Tenor Bas Instrumental akkompagnement (rækkefølge som symfoniorkester)

4. Partitursystemet

- Tempoangivelser er fælles for alle stemmer og skrives over øverste system i partituret

5. De enkelte systemer

- Hver stemme noteres i sit eget system. Er der tale om en stemme med alternerende instrumenter (dvs. at stemmen spilles af forskellige instrumenter, spillet af den samme musiker), noteres den ligeledes i et enkelt system.
- Undertiden ses to eller tre instrumenter indskrevet i samme system af pladsmæssige årsager. Dette gælder fortrinsvis ens instrumenter, selv om andet kan forekomme. Hvis man i et transponerende partitur noterer to (eller flere) instrumenter i samme system, skal de være ens-transponerende (eller evt. ikke-transponerende).
- Flere stemmer i samme system praktiseres bedst, hvis stemmerne har samme eller næsten samme rytme. Er stemmernes rytmik helt uafhængig, kan der kun skrives op til to stemmer i det enkelte system, idet nodernes stemmemæssige tilhørsforhold her bestemmes af halsens retning, der som bekendt kun kan vende op eller ned!
- Tekst noteres utvetydigt i vokale stemmer.

⁶⁹ Efter McGrain, s.191

⁷⁰ Efter McGrain, s.192

5.1 *Spilleanvisninger*

- Overordnede spilleanvisninger – fx *pizz.* for strygere - noteres normalt over hvert enkelt system.
- Dynamiske anvisninger og foredragsbetegnelser noteres normalt under hvert enkelt system. Undtaget herfor er vokale stemmer, hvor dette kan noteres over systemet, så det ikke står i vejen for teksten.

5.2 *Unisone passager*

- I enkeltsystemer der rummer to eller tre stemmer kan man ved unisone passager nøjes med at notere en stemme og angive hhv. "a2" eller "a3"
- Når to eller flere stemmer, der er noteret i hvert sit system er unisone eller oktave-rede, kan man nøjes med at notere den ene stemme - i den anden skrives "col" efterfulgt af angivelse af instrumentet, der spilles unisont med - fx *col 1. trompet*. Oktavparalleller angives ved at skrive eksempelvis "*col 1.trompet 8va*" eller "*col 1.trompet 8ba*".

5.3 *Korisk instrumentgruppe - divisi*

En korisk instrumentgruppe kan opdeles i to eller evt. flere grupper ved akkordspil; dette angives med *divisi* (*div.*). Skal alle spille det samme angives *unisono* (*unis.*)

6. Particel

Til notater skitser samt ved oversigtsbrug kan det være praktisk med flere/mange stemmer i et system. Et sådant reduceret partitur kaldes et *particel*. Et *particel* er altid utransponeret.

7. Eksempler

De følgende sider indeholder eksempler på partiturer. Se endvidere s.**Fejl! Bogmærke er ikke defineret.** - **Fejl! Bogmærke er ikke defineret.**

Fig. 172

SYMPHONIE FANTASTIQUE

H. BERLIOZ op 14
1838 - 1869

I
Rêveries. Passions

Largo $\text{♩} = 56$

FLAUTI

OBOI

CLARINETTI in $\left[\begin{array}{l} B \\ Sib \end{array} \right]$

FAGOTTI

CORNI in $\left[\begin{array}{l} Es \\ Mi\flat \end{array} \right]$

in $\left[\begin{array}{l} C \\ Do \end{array} \right]$

TROMBE in $\left[\begin{array}{l} C \\ Do \end{array} \right]$

CORNETTI in $\left[\begin{array}{l} G \\ Sol \end{array} \right]$

TIMPANI in $\left[\begin{array}{l} C - G \\ Do - Sol \end{array} \right]$

Largo $\text{♩} = 56$

VIOLINO I con sordini *pp*

VIOLINO II con sordini *pp*

VIOLA con sordini *pp*

VIOLONCELLO con sordini *pp*

CONTRABASSO *pp*

P. H. 90

H. 31.490

HEUGEL & Cie, Éditeurs, Paris

Tous droits de reproduction
réservés pour tous pays

Fig. 173

REQUIEM

G. Fauré.
Op. 48.

I. INTROÏT et KYRIE

Molto largo (♩ = 40)

Flûtes.

Clarinettes.

2 Bassons.

1er et 2e Cors.

3e et 4e Cors.

2 Trompettes chrom. en FA.

1er et 2e Trombones.

3e Trombone.

Timbales.

Harpes.

Sopranos.

CHOEUR

Altos.

Ténors.

Basses.

Molto largo (♩ = 40) *pp sostenuto.*

Re - qui - em ne - ter - nam do - na

Re - qui - em ae - ter - nam do - na

Re - qui - em ae - ter - nam do - na

Re - qui - em ae - ter - nam do - na

Molto largo (♩ = 40)

1er et 2es Violons.

1er Alto.

2e Alto.

1er Violoncelle.

2^e Violoncelle.

Contrebasse.

Orgue.

col 1°

col 1°

Paris. J. HAMELLE Editeur, 22, Boulev^d Malesherbes.

J. 4650. H.

U.S.A. Copyright 1900 by J. Hamelle.

Fig. 174

CHICAGO SHUFFLE

Score in C

Scott Stroman

Medium Up Swing (♩ = 160)

The musical score for "Chicago Shuffle" is arranged for a large ensemble. It begins with a Jute (optional) part, followed by Clarinet (optional), Alto Sax 1, Alto Sax 2, Tenor Sax 1, Tenor Sax 2, and Baritone Sax. The brass section includes Trumpet 1, 2, 3, and 4, and Trombone 1, 2, 3, and 4. The rhythm section consists of Guitar (sounds 8th bass), Keyboard (Piano or Electric Piano), Bass (sounds 8th bass), Drums, and Percussion (optional). The score is in C major and 4/4 time, with a tempo of Medium Up Swing (♩ = 160). The notation includes various dynamics such as *f*, *sfz*, *p*, *mf*, and *cresc.*, as well as articulation marks like accents and slurs. The guitar part includes chord diagrams for C7, Bb7, and F7. The bass part includes walking bass lines with chord changes. The drums and percussion parts provide a steady swing feel.